

TRUMPA NERIES UPĖS GEOGRAFINĖ-HIDROLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

Neris – didžiausias Nemuno intakas (antra pagal dydį Lietuvos upė), turintis iš viso 510 km ilgio: 275 km Baltarusijos žemėse (ten ji vadinama Vilija) ir 235 km ilgio Lietuvoje; daugiau nei 6 km eina abiejų respublikų siena. Neries Baseino plotas beveik 25 tūkst. km², iš jų beveik 14 tūkst. km² tenka Lietuvai. Vagos plotis aukštupyje – 7 – 20 m, vidurupyje – 50 – 80 m., žemupyje – 100m. Vandeningumas tolydžio didėja: Vileikoje – 116m³/sek., Jonavoje – 187 m³/sek. ir žiotyse – 189 m³/sek. Toks debitas buvo iki 1973 metų, kol dar nebuvo Vileikos užtvankos. Dabar debitas maždaug 10% sumažėjęs. Vileikos užtvanka yra 406 kilometre nuo Neries žiočių, 12 metrų aukščio, susidariusios talpyklos plotas – 73000 ha (dvigubai didesnis nei Kauno marios, susidariusios patvenkus Nemuną). Iš šios užtvankos siurblinių stočių pakeltas per 83 aukščio takoskyrą, vanduo keliauja į Zaslavlį vandens saugyklą ir toliau Juodosios jūros link.

Neris pakankamai vandeninga, per metus nuplukdo vidutiniškai 6 km³ vandens. Viduryje srauni, gilina vagą, nemažai gabena nešmenų, pavyzdžiui, Vilniuje perneša per metus 130 tūkst. tonų kietų nešmenų. Srovės greitis svyruoja dažniausiai nuo 0,6 iki 1,9 m/sec. Dėl pavasario polaidžio, o kartais ir vasaros lietaus poveikio upė ištvinsta, vandens lygis pakyla. Aukštupyje, kur slėnis platus, mažiau apie 2,8 m, aukštumomis tekančiame vidurupyje kartais iki 8 m. Didžiausia potvyniai buvo 1931 m., 1941 m., 1951 m., 1958 m. Daugeliui įsiminė 1931 m. potvynis, kada Vilniuje upės vanduo buvo išsiliejęs net į Katedros aikštę. Didelių potvynių metu Neris žemupyje nuteka iki 2000 m³/sek. vandens, o sausros atveju – tik 50 m³/sek., t. y. 40 kartų mažiau.

Neris baseino paviršiaus ežeringumas – 2%, pelkėtumas – 14%, miškingumas – 27%. Neris - lygumų upė. Nepaisant to, per visą jos ilgį susidaro nemažas kritimas. Jos ištakos yra apie 200 m, žiotys Kaune – tik apie 30 m aukščiau jūros lygio. Vidutinis nuolydis – 32 cm/km, o rėvose žymiai daugiau. Didžiausias vandens kritimas yra Lietuvoje, kur upė grauziasi skersai aukštumų. Tose vietose susidarė savotiški išplautų riedulių slenksčiai, arba rėvos. Neryje – 39 didesnės rėvos, o iš viso jų apie – apie šimtą. Dvylika stambesnių intakų, kurie praeityje tiko plukdymui. Didžiausi Neris intakai Lietuvoje – Žeimena (114 km ilgio, debitas 27 m³/sek) ir Šventoji (246 km ir 56,5 m³/sek.). Lietuvos teritorijoje į Nerį taip pat įteka Vilnia (82 km ilgio, debitas 4,7 m³/sek.), Vokė (42 ir 4,3 m³/sek.), Musė (72 ir 2,5 m³/sek.) bei dar 19 mažesnių upelių.

Neris teka skirtingais geomorfologiniais paviršiais. Aukštupys (nuo ištakų iki Ašmenos intako) yra plačioje lygumoje, supamoje iš rytų (Minsko), pietų (Ašmenos), ir šiaurės (Švenčionių-Naručio) aukštumų ir plynaukščių. Šioje dalyje upė neturi ryškaus nuolydžio, vingiuoja laisviau, o slėnio dugne plačios lankos – užlajos, arba salpos. Įteka nemažai intakų: Servečius, Ilija, Uša, Narytis, Ašmena, Strėčia ir kt. Aplinka gana natūrali, tai miškingi Baltarusijos rajonai, netankiai gyvenami. Stambiausias miestas prie upės Vileika, kiek mažesnis – Smurgainys.

Vidurupis (čia yra Neris regioninis parkas) gerokai trumpesnis. Upė šioje atkarpoje grauziasi gilyn, teka tarpaukštuminėmis perėjomis, prasiveržia skersai Baltiškųjų aukštumų. Slėnis siauras, aukštas, gilus, staigesniais šlaitais, tėkmė sraunesnė, intakų mažiau (didesnis – Žeimena). Šioje atkarpoje yra Vilnius.

Žemupys yra jau Lietuvos Vidurio lygumoje. Upė plati, rami, lėta, į pabaigą sąnašauja. Turi čia vieną didelį intaką – Šventąją. Neris žiotys – Kauno mieste. Pakeliui – pramoninė Jonava. Iš viso prie Neris – apie 300 miestų, miestelių ir kaimų.